

ORIJENTACIJE

ODGOJ KATEHETE ZA ODGOJ OBITELJI

Želimir Puljić

Ova je tema vrlo zanimljiva i moglo bi se reći vrlo aktualna. Odgojiti katehetu da odgaja obitelj nije baš laka i jednostavna stvar. Zahvaća cijelu osobu katehete. Tema je i vrlo opširna, i nemoguće je obraditi sve elemente toga odgoja. Ja ću se samo zato dotaknuti nekih vidova toga odgoja.

Odmah na početku ću upozoriti na dva zanimljiva rada dvojice američkih psihologa: D. W. Mackinnona /1962/ i R. R. Carckuffa /1960/. Mackinnon je publicirao studiju o naravi i razvoju stvaralačkog talenta. Uzeo je 40 talentiranih pojedinaca koji su bili priznati i poznati zbog nekih svojih stvaralačkih djela. Definirao ih je kao "inventivne pojedince, neovisne, radine, odlučne i poletne". Odnos koji je postojao između njihove intelektualne sposobnosti /njihovog kvocijenta inteligencije/ i kreativ-

nosti bio je jednak nuli - a to znači da visoki stupanj inteligencije ne uključuje nužno i visoki stupanj kreativnosti. Njihova kreativnost se naprotiv očitovala u njihovu samoprihvatanju, u pomanjkanju obrambenih mehanizama, u otvorenosti iskustvima, u kompleksnosti i bogatstvu njihove osobe.

Carckuff je posvetio svoju pažnju iznalaženju razloga uspjeha ili neuspjeha u psihoterapiji. Tako je pronašao da je, uz klijenta koji dolazi tražiti pomoć i ambijenta u kome se savjetovanje obavlja, najvažniji čimbenik osoba savjetnika kod kojega se /i od kojega se traži pomoć. U tom smislu on i nabraja 9 karakteristika koje bi savjetnik trebao posjedovati. O njima ćemo govoriti malo kasnije.

Ove dvije studije nam sugeriraju slijedeće razmišljanje:

I. ČOVJEKOVO STVARALAŠTVO

Znamo da je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku. To nam lijepo opisuje Knjiga Postanka /1, 26/. Sličnost Boga i čovjeka očituje se na mnogo načina. Čovjek je sličan Bogu jer je pame-tan, slobodan, odgovoran i besmrtn. Čovjek je osim toga sustvaratelj svemira i svemirskih događanja. Tu moć je dobio od Stvoritelja kad mu je zapovijedio da "raste, da napuči zemlju i da je sebi podloži" /cfr. Post. 1,27-28/. Postoje, međutim, još mnoge i mnoge skrivene mogućnosti koje čekaju da ih "magični čovjekov dodir probudi" i ostvari. Ne samo da takve mogućnosti postoje u svemiru i oko čovjeka. Velik dio njih je pokopan u dubini ljudskog bića i čeka svoje ostvarenje. Neki psiholozi /James, Maslow, Bühler, Fromm/ vele i tvrde kako je vrlo mali postotak onih koji upotrebljavaju sve mogućnosti koje posjeduju. A čovjek je ipak stvoren da "raste i da se razvija" te da i drugima pomaže u njihovu uzrastu i dozrijeva-nju.

II. STVARALAŠTVO U MEĐULJUDSKIM ODNOSIMA

Vidjeli smo kako je Mackinnon /1962/ pokazao da stvaralaštvo /kreativnost/ nije nužno povezano sa kvoci-jentom inteligencije i da je ono svojstvo pojedinca koje se očituje u "prihvata-nju sebe i drugih", u "pomanjkanju obrambenih mehanizama", "u otvorenosti raznolikim iskustvima", u "bogats-tvu i kompleksnosti osobe". Stvaralaš-tvo je dakle sposobnost pojedinca da otkrije i ostvari svoje mogućnosti, ali isto tako i sposobnost da stimulira rast i razvoj tuđih mogućnosti.

Carckuff /1969/ nam je, s druge stra-ne, pokazao kako u vezi s međuljudskim

odnosima, u vezi s davanjem pomoći drugima, postoje zapravo samo dvije grupe ljudi: oni koji pomažu i stimulira-ju rast drugih i oni koji ga odnemažu i blokiraju /Slično nešto je ustvrdio i Viktor Frankl kad je, poučen iskustvom koncentracionih logora, napisao da na svijetu "postoje samo dvije rase ljudi: ljudskih i neljudskih"/. Oni koji poma-žu, to su oni koji razumiju druge, koji ci-jene njihove mogućnosti te su u odnosi-ma prema njima srdačni i otvoreni. Oni, naprotiv, koji ne pomažu, ometaju rast drugih jer ih ne shvaćaju ili upotreb-ljavaju negativne metode u odnosima prema njima. Mnogi to čine i u "dobroj nakani", uvjereni da se dobro odnose prema drugima, a u stvari oni blokiraju njihov rast /kao npr. kad se roditelji, učitelji ili vjeroučitelji protektivno ponašaju prema djeci želeći ih zaštititi od svih frustrativnih momenata životne realnos-ti/. To pojedinca čini neiskusnim pred stvarnošću koju mu život donosi i ostav-lja ga bez imalo inicijative i životnog poleta /ne bismo li ovdje mogli ustvrditi da su naše crkvene ustanove: i samostani i sjemeništa, velikim dijelom u odgoju "protektivno" orijentirani/. Ako svra-timo našu pažnju na ponašanje protektiv-ne majke, onda ćemo uočiti kako je njezina ljubav prema djeci vrlo kompli-cirana; njezina je ljubav motivirana pot-rebom da nađe vlastito zadovoljstvo. A prava, jednostavna i nehinjena ljubav temelji se na dobru drugoga, želeći da se drugi što bolje razvije upotrebljavajući sve svoje silne izvore i mogućnosti.

III. OSOBA SAVJETNIKA

— KATEHETE —

Ljudska se bića rađaju i rastu u vrlo kompleksnoj atmosferi međuljudskih odnosa, koji započinju već u rodnoj ku-ći na relaciji roditelja s djecom, zatim s braćom, a nastavljaju se izvan kuće u

odnosu s bližnjima, kolegama iz škole ili s radnog mjesta. Način na koji netko raste i razvija se kao osoba zavisi mnogo od njegovih načina međuljudskih odnosa što ih je imao u rodnoj kući i izvan nje. Dakle, da bi se čovjek razvio u čovjeka, njemu je potreban čovjek, potreban mu je "drugi" da bi postao "svoj". Zato će njegov odnos s drugima biti povodom za rast ili blokiranje u rastu. Mnoštvo se ljudi danas nalazi i po psihijatrijskim senatorijima, lječilištima, zatvorima i u popravnim domovima jer su se rodili i bili odgojeni u krugu međuljudskih odnosa koji su bili puni predrasuda prema njima i blokirali njihov rast i razvoj.

Kako je uloga katehete u eminentnom smislu riječi socijalne naravi, to je vrlo važno kako on kao osoba funkcionira i kakvi su njegovi odnosi prema drugima. Stoga predlažem ovdje jednu skicu odlika koje bi trebao posjedovati svaki kateheta i to prema Carckuffu koji navodi karakteristike jednog savjetnika. Carckuff spominje ove odlike: empatiju, respekt, autentičnost, konkretnost, suočenje, osobni pečat, samoočitovanje, vremensku karakteristiku "ovdje i sada", autorealizaciju. O svakoj od njih ćemo sada reći po koju riječ.

1. EMPATIJA

Označava sposobnost savjetnika da se uživi u situaciju drugoga, da se stavi "pod njegovu kožu" /kako to narod veli/. Savjetnik se pomoću empatije uživljava u situaciju drugoga, reflektira njegove osjećaje bez "prosudivanja i tumačenja". Ona je zato pravi ključ autentične pomoći i bez nje bi se vrlo malo moglo postići. Visokim stupnjem empatije savjetniku uspijeva izraziti dosta jasno osjećaje koje klijent doživljava vrlo konfuzno. Niskim stupnjem empatije savjetnik shvaća vrlo malo ili možda ništa od onoga što je klijent komuni-

cirao.

2. RESPEKT

Respekt je zapravo povjerenje u klijenta i njegove mogućnosti. To znači da savjetnik cijeni dostojanstvo i vrijednost drugoga. Smatra da je drugi vrijedan pažnje i poštovanja već pri samom prvom susretu. Osim toga ono uključuje i uvjerenje da je svaki onaj koji dolazi tražiti savjet obdaren sposobnostima da postigne u životu ono što želi. Na niskom stupnju respekta su oni koji se vladaju "protektorski" prema drugima, s vrlo malo pažnje, donoseći odluke za njih, dajući im savjete, zaključujući namjesto njih, nudeći im neke "umirujuće recepte". Savjetnik nije kadar respektirati osjećaje i iskustva drugih ako nije sposoban prihvatiti svoja vlastita iskustva i osjećaje. Zato ova karakteristika ima svoje porijeklo u respektu koji savjetnik ima prema sebi. Komunikacija popraćena respektom, rekli bismo, otapa led nepovjerenja i stvara čvrstu podlogu za empatično razumijevanje.

3. AUTENTIČNOST

Autentičnost je sposobnost savjetnika da bude sasvim slobodan i sasvim svoj; da se ne predstavlja lažno, da se ne zatvara u ulogu, da ne upotrebljava obrambene stavove. Autentični je savjetnik "naivan" i iskren. Kod njega ne postoji raskorak između onoga što kaže i onoga što osjeća. Savjetnik je na niskom stupnju autentičnosti onda kada govori jedno a čini drugo, kad je tipični profesionalist, kad obavlja jednu ulogu /Krist bi rekao "kad se najamnički ponaša"/.

4. KONKRETNOST

Znači sposobnost izraziti detalje onoga što se odnosi na osjećaje i iskustva drugoga. Konkretan savjetnik ograni-

čava svoju komunikaciju na specifičnostima i tako uspijeva da razjasni kod problema njegovo "zašto", "kada", "gdje", "kako". Pogoda bit problematike i ne dozvoljava da klijent izbjegava pitanja trenutka. Savjetnik koji naprotiv ima niski stupanj konkretnosti, u komunikaciji je vrlo apstraktan i generalizira, a u vladanju previše permisivan te dozvoljava da se klijent udalji od teme i ostane u oblacima nevažnih detalja.

5. SUOČENJE

Suočenje je sposobnost savjetnika da upozori na raskorak onoga što klijent osjeća i onoga što on kaže u datom momentu, ili onoga što je nekad prije rekao; ili pak između onoga što kaže i onoga što čini. Na visokom stupnju funkcionira onaj savjetnik koji izravno i direktno uočava nedosljednosti koje klijent pokazuje u vladanju i upućuje na njih, ali uvijek delikatno i na prikladan način.

6. OSOBNI PEČAT

Karakteristiku "osobnog pečata" Carckhuff opisuje na slijedeći način: "Osoba je distancirana, ali puna povjerenja i otvorenosti; ima osjećaj direktivnosti, ali je fleksibilna; integrirana je i nije ukočena. Ona je ono što jest, ali se ne osjeća vezanim uz ono što jest... Svjesna je da samo ona osoba koja je u dobrom psihičkom zdravlju može pomoći drugima koji toga nemaju (nemo dat quod non habet/. Živi u sadašnjosti, s uvjerenjem da je bolja i konstruktivna budućnost moguća samo zahvaljujući radu u sadašnjosti. Živi svaki trenutak kao da je posljednji u njenom životu i život joj je ispunjen smislom"...

Savjetnik koji ima takve osobine nameće se svojom prisutnošću. Gospodar je samoga sebe i prenosi na klijenta osjećaje sigurnosti.

To je sposobnost da se podijele i vlastiti osjećaji i iskustva. Savjetnik pri tom skida masku i dijeli s klijentom svoje osjećaje, mišljenja i osobna iskustva u vezi s danim problemom. Savjetnik koji nema te sposobnosti, ostaje u "neutralnosti", iza zidina bez da se ikada "otkrije". Treba, međutim, imati na pameti da se samoočitovanjem treba koristiti vrlo diskretno i u prikladnim trenucima, i to samo onda kada je to na klijentovu korist /savjetnik to "ne smije" činiti kako bi zadovoljio osobne potrebe da "ispriča i izgovori"/.

8. VREMENSKA KARAKTERISTIKA ONOG "OVDJE I SADA"

Ova karakteristika bila je mnogima izvorom nesporazuma jer je blizu one druge karakteristike "suočenja". Visoki stupanj ovoga "ovdje i sada" ima savjetnik koji doživljava otvorenost trenutka međuljudskih odnosa u counselingu. Komuniciranjem uprisutnjenja ovog "ovdje i sada" savjetnik pomaže klijentu da izrazi neke od svojih pozitivnih i negativnih emocija u prisutnosti jednog drugog ljudskog bića, bez i najmanje opasnosti od posljedica.

9. SAMOOSTVARENJE /AUTOREALIZACIJA/

Foulds /1969/ je proveo neka istraživanja kojima je pokazao kako postoji visoka korelacija između autorealizacije i dobrih međuljudskih odnosa /a to znači da "bolje realizirane osobe imaju i bolje međuljudske odnose, ili obratno"/. U svom djelu "Personal Orientation Inventory" Shostrom /1969/ je definirao pojam "autorealizacije" u terminima različitih karakteristika. Evo nekoliko najvažnijih: nepristranost, zahvalnost, istinoljubivost, savršenost, osjećaj krivnje kad se nešto učini iz sebeljublja, samo-

pouzdanje, prihvaćanje drugoga, davanje a da se pri tom ne očekuje da nam se povрати, prihvaćanje vlastitih slabosti, povjerenje u spontanost, samopoštovanje, biti kadar prevladati i dobro i loše u životu, iskrenost u međuljudskim odnosima, vjerovanje u temeljnu dobrotu čovjeka, biti kadar riskirati i prijateljstvo kad se radi o istini, osjećaj obveze prema obećanjima, sposobnost priznati kritiku kao momente osobnog uzrasta, suradnja, ne stidjeti se vlastitih osjećaja, posvetiti se poslu...

Rezimirajući svih ovih devet karakteristika rekli bismo da je savjetnik /kateheta/ osoba koja pomaže, koja dubinski shvaća i prihvaća drugoga. On prihvaća i respektira drugoga dajući mu pravo na izbor i vjerujući u njegovu sposobnost da sam riješi vlastite probleme. Ne upotrebljava masku profesionalca i vlada se naravno i spontano prema drugima. Provokacije ga ne zbunjuju, već pomažu da razmišlja kako ostvariti bolji odnos s drugima. U neprestanom je kontaktu s realnošću i stimulira drugoga da se izražava jasno i konkretno. Osoba koja pomaže je "živa" i "zna živjeti"; prihvaća izazov "života i smrti"; sposobna je podnositi napetosti; ima "smisao u životu", "optimistična" je i veoma pozitivno utječe.

ZAKLJUČAK I JEDAN PRIJEDLOG

Nakon ovog kratkog i letimičnog pregleda odlika koje bi trebao imati kateheta htio bih kratko istaći kako nam u tome može puno pomoći i naš vjerski odgoj. Vjera koju živimo i prakticiramo može jako ubrzati naš osobni proces rasta, naše dozrijevanje i usavršavanje u međuljudskim odnosima. Donosim za to tri razloga:

1. Vjera nas uči da je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju i da je zaslugom

Isusa Krista, njegovom smrću i uskrsnućem svakoga omogućeno da postane dijete Božje. Upravo je vjera ta koja nas potiče da poštujemo vrednote svakog ljudskog bića koje sretnemo; da se interesiramo za druge, da ih oslušujemo i da im pomazemo. To nam je Gospodin i zapovijedio kad je rekao da "ljubimo jedni druge onako kao što je On nas ljubio". Vjera nam dakle ne dopušta da ostanemo indiferentni prema potrebama drugoga, već nas potiče da mu pomazemo.

2. Vjera nas uči kako Bog ima mjesta za svako ljudsko biće u svom mističnom tijelu. Svakome je Bog dao i određuje mogućnosti i kvalitete kako bi što bolje izvršio svoju ulogu u kompleksnom Božjem planu. Svaki bi se vjeroučitelj zato morao osjetiti vrlo zadovoljnim pri pomisli da svojim vjerskim odgojem i svojim životom pomaže ljudskim bićima da razviju sve svoje mogućnosti kako bi s uspjehom izvršili svoju zadaću u životu.

3. I treći aspekt koji nam vjera nudi jest vizija osmišljenja sadašnjeg i budućeg života. Ova nas vizija ispunja radošću, mirom i optimizmom.

Na koncu bih uputio i jedan prijedlog: da se uz potrebno teoretsko stjecanje znanja na našim teološkim školama i katehetskim institutima uvede i obavezni praktikum, kojim bi ubrzao rast i poboljšanje međuljudskih odnosa. Taj praktikum bi obuhvatio molitvene, pedagoške, psihološke i sociološke aspekte, a pomogao bi da se u zajednicama pojedinih ostvari zajedništvo zajednice.

DODATAK

1. Nekoliko pitanja /koja ti mogu pomoći da uočiš kakvi su tvoji međuljudski odnosi/:
 - Da li razumiješ druge?
 - Da li se lako uživiš u situaciju drugo-

ga?

- Jesi li kadar vidjeti i dobre kvalitete drugoga?
- Vjeruješ li da je drugi sposoban sam rješavati svoje probleme?
- Jesi li sposoban pažljivo slušati drugoga da ga ne prekidaš?
- Da li ti ljudi povjeravaju svoje poteškoće?
- Da li se oni koji ti dolaze na savjet osjećaju potaknutima da se popravljaju?
- Da li možeš biti otvoren i iskren prema drugima?
- Jesi li kadar priopćiti drugima ne samo njihove dobre kvalitete već i njihove slabosti, i to na ljubazan način?
- Osjećaš li se opuštenim kad slušaš tuđe probleme /u smislu da te ti tuđi problemi ne apsorbiraju potpuno/?

Ako je većina tvojih odgovora NE, onda se najvjerojatnije nalaziš u grupi onih "koji svojim međuljudskim odnosima ne pomažu drugima". To je već alarmantan znak kako bi nešto trebao poduzeti. Tvoja uloga kao "odgojitelja Božjeg naroda" to zahtjeva. Ako je većina tvojih odgovora DA, onda trebaš iskoristiti do maksimuma svoje stvaralačke sposobnosti pomaganja drugih. Tu ne postoje nikakve granice. Iako si ti već dosta toga postigao, ne zaboravi da ima još dosta toga da se ostvari. Sada je tvoj trenutak da u suradnji sa Stvoriteljem, ostvarujući se naročito na onom području za što te On stvorio, dadeš Njemu hvalu, Njemu koji te učinio malo manjim od anđela /Ps. 8/. Veličanstvena je to prilika, i zato ne gubi vrijeme.

2. Nekoliko uputa kako se možeš sve više i više ostvariti:

- Osobni rast i realizacija je interpersonalni proces. Zato je potrebno veliko shvaćanje vlastitoga unutarnjega svijeta,

orijentacije

kao i svijeta drugih /Eigenwelt - Mitwelt - Umwelt/.

- Potrebno se "razotkriti" i mijenjati neka ponašanja i pokušati se vladati drugačije. To sigurno uključuje rizik, ali bez rizika nema ni napretka. Rizik bi trebao biti razborit.

– Život je proces pun odlučivanja. Pri tome se može izabrati i ono što nas poboljšava i ono što nas pogoršava. Na primjer: strašiš se govoriti s ljudima koje ne poznaješ. U kući si i netko zvoni na vratima. Pogledaš kroz ogledalo i vidiš da ne poznaješ osobu koja je pred vratima. Skoro bi se vratio i prepustio drugima da otvore vrata. Nalaziš se, dakle, pred izborom. Ako se povučesh i prepustiš drugima da otvore vrata, izabrao si put koji te pogoršava. Ako naprotiv "stisneš zube" i ideš u susret osobi koju ne poznaješ, izabrao si put koji te poboljšava i stimulira u rastu. Tvoj rast, dakle, zavisi i od tvojih dnevnih odluka.

- Preuzmi odgovornost onoga što radiš.
- Ono što radiš, radi dobro /kakav god to posao bio/ i budi kompetentan u onome što radiš.
- Znaj iskoristiti i trenutke ushićenja /ekstaze/.
- Trsi se da budeš uvijek sve više svoj i nastoj upoznati sebe.

BIBLIOGRAFIJA

- 1 Carckuff R. R., Helping and Human Relations, New York, Rinehart, I.
- 2 Fuster J. M., Helping in Personal Growth, Bombay, Xavier's Institute of Counselling, 1979.
- 3 Mackinnon D. W., Nature and development of creativity. U: American Psychologist, July, 1962.
- 4 Rogers C. R., On Becoming a Person, Boston, Houghton Mifflin, 1961.
- 5 Shostrom E. L., Personal Orientation Inventory, San Diego, Educational and Industrial Testing Service, 1969.